

Sygn. akt III CSK 221/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 marca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z powództwa Ł. K.
przeciwko Gminie J.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 13 marca 2015 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 3 grudnia 2013 r.,

uchyla wyrok Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części, to jest w punkcie 1 w zakresie, w jakim wyrok ten zmienia wyrok Sądu Okręgowego z dnia 15 lipca 2013 r. w punkcie II i III, i w punkcie 2 oraz przekazuje sprawę w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w N. wyrokiem z dnia 15 lipca 2013 r. zasądził od pozwanej Gminy J. na rzecz powoda Ł. K. kwotę 238.145 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 6 sierpnia 2012 r. do dnia zapłaty.

Sąd ustalił, że w dniu 2 czerwca 2011 r. W. F., prowadząca do jesieni 2012 r. działalność gospodarczą pod nazwą Usługi Budowlane, zawarła z Gminą J. umowę dotyczącą realizacji zamówienia publicznego pn. „[...]”. Inwestycja miała być wykonana do dnia 31 maja 2012 r. Ostateczna wysokość wynagrodzenia należnego wykonawcy ustalona została – po zawarciu aneksu w dniu 2 kwietnia 2012 r. – na kwotę 2.197.110,83 zł netto (2 619 305,14 zł brutto). Rozliczenie wynagrodzenia miało być dokonywane w toku realizacji inwestycji na podstawie faktur przejściowych, płatnych każdorazowo w terminie 30 dni od ich dostarczenia wraz z dokumentami rozliczeniowymi pozwanej Gminie J., oraz na podstawie faktury końcowej, wystawionej po zakończeniu prac. Wykonawca, na wypadek zlecenia przez siebie prac podwykonawcom, wyrażał zgodę na płatność przysługujących mu należności bezpośrednio podwykonawcom.

W dniu 11 sierpnia 2011 r. W. F. zawiadomiła Gminę J. o tym, że wierzytelności z umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. przelała na [...] Bank S.A. celem zabezpieczenia udzielonego jej kredytu i że płatność jej wynagrodzenia ma być dokonywana na wskazany przez nią rachunek bankowy w tym banku. W dniu 30 sierpnia 2011 r. pozwana Gmina J. została powiadomiona o dokonany w dniu 26 sierpnia 2011 r. zajęciu komorniczym wierzytelności W. F. tytułem zabezpieczenia należności A. S. na kwotę główną 246.235 zł na podstawie zabezpieczenia udzielonego przez Sąd Okręgowy w K. w dniu 1 sierpnia 2011 r. Mimo zajęcia pozwana wypłacała wynagrodzenie W. F. na podstawie faktur przejściowych, tj. w dniu 31 sierpnia 2011 r. – 123.000 zł, w dniu 8 listopada 2011 r. – 250.000 zł i w dniu 22 grudnia 2011 r. – 50.000 zł. Dokonywała również płatności, w sposób przewidziany w umowie z dnia 2 czerwca 2011 r., na rzecz podwykonawców W. F.

W dniu 10 kwietnia 2012 r. powód Ł. K., który był również jednym z podwykonawców w ramach realizacji umowy z dnia 2 czerwca 2011 r., i W. F.

zawarli umowę cesji. Na mocy tej umowy W. F. przelała na rzecz powoda wierzytelność wobec Gminy J. z tytułu faktury końcowej za prace na podstawie umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. w wysokości 238.145 zł (brutto). Cesja służyła rozliczeniu należności, którą powód miał wobec W. F. z tytułu ich wcześniejszej współpracy.

Po zakończeniu prac W. F. w dniu 6 lipca 2012 r. wystawiła fakturę końcową na kwotę 563.749,65 zł (brutto), płatną do dnia 5 sierpnia 2012 r. W dniu 9 lipca 2012 r. Gmina J. została powiadomiona o aktualizacji zajęcia wierzytelności W. F. na rzecz wierzyciela A. S. na podstawie uzyskanych przez nią tytułów wykonawczych na kwotę główną w wysokości 174.803 zł. Gmina J. w dniu 19 lipca 2012 r. wpłaciła na konto wskazane przez komornika 163.463,62 zł. W tym samym dniu część należności z faktury końcowej Gmina J. wypłaciła podwykonawcom W. F., w tym Ł. K. - 57.890,51 zł. Należność powoda wynikająca z umowy cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r. nie została mu zapłacona.

Uwzględniając powództwo Ł. K. Sąd Okręgowy powołał się na art. 509, art. 519 i art. 512 zd. 1 k.c. Uznał skuteczność cesji wierzytelności dokonanej w dniu 10 kwietnia 2012 r. jako wierzytelności przyszłej. Na podstawie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego przyjął, że pozwana została powiadomiona o cesji w dniu 12 kwietnia 2012 r. Odrzucił zarzut, że na przeszkodzie dokonania płatności na rzecz powoda stało zajęcie wierzytelności W. F. z dnia 26 sierpnia 2011 r. Mimo tego zajęcia pozwana dokonywała wypłat wynagrodzenia z umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. Ponadto wysokość tego wynagrodzenia przekraczała kwotę zajęcia, w związku z czym pozwana – dokonując wypłat ponad kwotę zajęcia – musiała się liczyć z koniecznością rezerwacji kwoty wynikającej z umowy cesji na rzecz powoda. Nie zmienia tego aktualizacja zajęcia komorniczego z dnia 9 lipca 2012 r., skoro wystawienie faktury końcowej nastąpiło 6 lipca 2012 r. i w tym dniu wierzytelność objęta umową cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r. przeszła na powoda.

W apelacji od wyroku z dnia 15 lipca 2013 r. pozwana Gmina J. skupiła na się zarzutach naruszenia przepisów art. 233 i art. 252 k.p.c. oraz art. 6 i art. 512 k.c. Twierdziła, że Sąd pierwszej instancji dokonał błędnych ustaleń faktycznych w kwestii jej wiedzy o umowie cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r., wobec czego miał też

naruszyć regułę rozkładu ciężaru dowodu z art. 6 k.c. oraz regulację odnoszącą się do skutków spełnienia świadczenia do rąk poprzedniego wierzyciela zawartą w art. 512 k.c. Powód wniósł o oddalenie apelacji, podnosząc w szczególności, że nie jest jasne dlaczego pozwana mimo zawiadomienia o cesji wierzytelności przez W. F. na rzecz [...] Bank S.A. dokonywała bezpośrednich płatności – na wniosek W. F. – na rzecz jej podwykonawców. Podniósł również, że z zawiadomienia o tej cesji nie wynika, aby wszystkie kwoty z faktur wystawionych przez W. F. miały być regulowane na rzecz banku. Zauważył wreszcie, że pozwana nie powoływała się na fakt zawarcia umowy cesji z [...] Bank S.A. jako na przeszkodę do wypłaty wynagrodzenia powodowi i nie przedłożyła jej do akt sprawy.

Sąd Apelacyjny podzielił w większości ustalenia faktyczne, których dokonał Sąd Okręgowy. Odstąpił od nich jedynie w odniesieniu do płatności, których pozwana dokonała w dniach 31 sierpnia 2011 r., 8 listopada 2011 r. i 22 grudnia 2011 r. Uznał, że były one dokonane nie na rzecz W. F., lecz zgodnie z zawiadomieniem o cesji – na wskazany przez nią rachunek bankowy w [...] Bank S.A. Przyjął także, że wierzytelność należna W. F. według umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. podlegała podziałowi na część przypadającą jej jako wykonawcy oraz część przypadającą jej podwykonawcom.

Wskazując na ustalony przez Sąd pierwszej instancji fakt zawarcia przez W. F. umowy cesji z [...] Bank S.A., treść zawiadomienia o tej cesji skierowanego do pozwanej i brak odmiennych twierdzeń powoda Sąd drugiej instancji uznał, że przedmiotowa cesja objęła wszystkie wierzytelności z umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. należne W. F. Na tej podstawie przyjął, że umowa cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r., jako późniejsza, była bezskuteczna, gdyż w chwili jej zawarcia W. F. nie była wierzycielem Gminy J.

Gdyby nawet nie uwzględnić umowy cesji z [...] Bank S.A., to – w ocenie Sądu Apelacyjnego – kwota wierzytelności wynikająca z umowy cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r. była w całości objęta zajęciem dokonanym w dniu 26 sierpnia 2011 r., co czyniło ją nieważną z mocy art. 885 w zw. z art. 902 k.p.c. Wprawdzie w fakturze końcowej z dnia 6 lipca 2012 r. widniała kwota 563.749,65 zł (brutto), jednak zajęcie komornicze nie mogło odnosić się do tej części wynagrodzenia W. F.,

która – z mocy umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. – miała być należna jej podwykonawcom, gdyż część ta miała być z tego tytułu wolna od zajęcia.

W związku z tym Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 3 grudnia 2013 r. zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego z dnia 15 lipca 2013 r. w ten sposób, że umorzył postępowanie co do żądania odsetek ustawowych od należności głównej za okres od dnia 1 lipca 2012 r. do dnia 5 sierpnia 2012 r., a w pozostałym zakresie, tj. co do żądania zapłaty tej należności z odsetkami ustawowymi od dnia 6 sierpnia 2012 r. do dnia zapłaty, powództwo oddalił.

Powód zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 3 grudnia 2013 r. skargą kasacyjną w zakresie, w którym wyrokiem tym powództwo oddalono i rozstrzygnięto o kosztach procesu za pierwszą i drugą instancję. Zarzucił naruszenia przepisów postępowania, tj. art. 316 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 378 § 1 k.p.c. „w świetle” art. 207 § 6 k.p.c. oraz art. 386 § 4 k.p.c., jak również przepisów prawa materialnego, tj. art. 509 w zw. z art. 510 § 1, art. 65 § 1, art. 6 w zw. z art. 509 oraz art. 509 w zw. z art. 647 i art. 647¹ § 5 k.c. Na tej podstawie wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie w tym zakresie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji, albo – w przypadku uznania bezzasadności zarzutów co do naruszeń przepisów postępowania – o zmianę wyroku w tej części i uwzględnienie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zdaniem powoda naruszenie art. 316 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. polegać miało na wydaniu wyroku z pominięciem stanu rzeczy z chwili zamknięcia rozprawy, tj. okoliczności dotyczących dokonywania płatności przez pozwaną wynagrodzenia należnego W. F. z umowy z dnia 2 czerwca 2011 r., treści umowy cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r. oraz kwoty wynikającej z faktury końcowej, co miało wpłynąć na wynik sprawy w ten sposób, że Sąd drugiej instancji uznał, iż W. F. w chwili zawarcia umowy cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r. nie mogła już rozporządzać wierzytelnością wobec pozwanej. Sposób sformułowania tego zarzutu wskazuje na to, że powód próbuje podważyć przyjętą przez Sąd drugiej instancji ocenę

materialnoprawną ustaleń faktycznych dokonanych w sprawie. Podważanie takiej oceny możliwe jest jednak w ramach zarzutów naruszenia prawa materialnego, a nie prawa procesowego. Przesądza to, że zarzut naruszenia art. 316 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. jest bezzasadny.

Naruszenia art. 378 § 1 „w świetle” art. 207 § 6 k.p.c. powód dopatruje się w tym, że Sąd drugiej instancji rozważając kwestię zakresu umowy cesji pomiędzy W. F. i [...] Bank S.A. miał przekroczyć granice apelacji, opierając się przy tym na okoliczności faktycznej nieprzytoczonej przez pozwaną w odpowiedzi na pozew, lecz wprowadzonej do postępowania na późniejszym etapie postępowania. Uwzględnienie przez Sąd Apelacyjny okoliczności dotyczących cesji pomiędzy W. F. a [...] Bank S.A. polegało na przypisaniu tym okolicznościom pewnych skutków materialnoprawnych. Zabieg taki nie oznaczał przekroczenia granic apelacji, lecz wypełnienie funkcji sądu odwoławczego, która w systemie apelacji pełnej polega na (ponownym) rozpoznaniu sprawy. Zarzut co do naruszenia art. 207 § 6 k.p.c. – pomijając kwestię dopuszczalności podnoszenia zarzutów w zakresie niezasadnego dopuszczenia spóźnionych twierdzeń i dowodów w instancjach odwoławczych po zmianach dokonanych ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 233, poz. 1381) – jest wadliwie sformułowany, gdyż powiązано go z art. 378 § 1 k.p.c., który nie dotyczy materiału procesowego jako podstawy wydania rozstrzygnięcia, lecz granic rozpoznania sprawy w wyniku apelacji. Właściwe byłoby jego powiązanie z art. 382 k.p.c. Z tych względów twierdzenie powoda o naruszeniu przez Sąd drugiej instancji art. 378 § 1 „w świetle” art. 207 § 6 k.p.c. nie może zostać uznane za zasadne.

Powód uważa, że Sąd Apelacyjny naruszył art. 386 § 4 k.p.c., gdyż nie uchylił wyroku Sądu pierwszej instancji z powodu nierozpoznania istoty sprawy, jakkolwiek poczynił w drugiej instancji nowe ustalenia faktyczne, decydujące dla rozstrzygnięcia sprawy. W świetle art. 386 § 4 k.p.c. uchylenie wyroku może nastąpić wówczas, gdy w pierwszej instancji doszło do nierozpoznania istoty sprawy. Sytuacja taka nie ma jednak miejsca, gdy w drugiej instancji doszło do dokonania nowych ustaleń co do okoliczności faktycznych sprawy, choćby

decydujących z punktu widzenia kierunku rozstrzygnięcia sprawy. Taki stan rzeczy jest konsekwencją systemu apelacji pełnej, w której druga instancja ma charakter merytoryczny, czyli służy rozpoznaniu sprawy, a nie tylko środka odwoławczego. Zarzut naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. jest wobec tego bezzasadny.

Kluczowe spośród zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego są te, które odnoszą się do art. 509 w zw. z art. 647 i art. 647¹ § 5 k.c. oraz do art. 65 § 1 k.c. W ramach tych zarzutów powód starał się wykazać, że rozumowanie prawne, które Sąd drugiej instancji zastosował do oceny ustalonego stanu faktycznego, nie jest prawidłowe. Trafnie przede wszystkim podniósł, że wynagrodzenie wynikające z umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. przysługiwało jedynie W. F. Tylko ona była wierzycielem pozwanej z tego tytułu. Wbrew błędnemu rozumowaniu Sądu drugiej instancji wierzycielami pozwanej nie byli natomiast podwykonawcy W. F. Podział wynagrodzenia W. F. z umowy z dnia 2 czerwca 2011 r., na który wskazał Sąd drugiej instancji, dotyczył jedynie jego wypłaty, która miała być dokonywana w części bezpośrednio podwykonawcom. Miało to na celu zabezpieczenie płatności na rzecz podwykonawców w związku z odpowiedzialnością pozwanej jako inwestora w myśl art. 647¹ § 5 k.c. Odwoływanie do wspomnianego podziału wynagrodzenia wynikającego z umowy z dnia 2 czerwca 2011 r., rozumianego błędnie jako podział wierzytelności z tytułu jego wypłaty, dało Sądowi drugiej instancji podstawę do kolejnego założenia, że część wynagrodzenia wypłacana bezpośrednio podwykonawcom miała nie być objęta umową cesji na rzecz [...] Bank S.A., a także zajęciem komorniczym dokonany w dniu 26 sierpnia 2011 r. tytułem zabezpieczenia, a następnie zajęciem egzekucyjnym, o którym pozwana została powiadomiona w dniu 9 lipca 2012 r. Tymczasem właściwe było przyjęcie, że umowa cesji na rzecz [...] Bank S.A., o ile obejmowała – jak uznał Sąd drugiej instancji – wszystkie wierzytelności W. F. z umowy z dnia 2 czerwca 2011 r., to powinna być rozciągana także na tę część jej wynagrodzenia z tej umowy, która miała być płatna bezpośrednio podwykonawcom. Ponadto, zajęcie komornicze wynagrodzenia W. F. wykluczało – w jego granicach – dokonywanie płatności na rzecz podwykonawców. Nieprawidłowo więc uznał Sąd drugiej instancji, że dokonując płatności za fakturę końcową z dnia 6 lipca 2012 r. pozwana mogła

zaspokoić podwykonawców, a wykluczone miało być tylko dokonanie przez nią płatności na rzecz powoda na podstawie umowy cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r.

W świetle tego jako problematyczna jawi się dokonana przez Sąd Apelacyjny wykładnia oświadczeń woli stron umowy cesji zawartej między W. F. a [...] Bank S.A. Skoro wierzycielem z tytułu umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. była tylko W. F., a powołana umowa cesji miała obejmować całość jej wierzytelności z umowy z dnia 2 czerwca 2011 r., to powstaje pytanie o znaczenie prawne wypłat dokonywanych bezpośrednio na rzecz podwykonawców. Podważenie przyjętej przez Sąd drugiej instancji konstrukcji podziału wynagrodzenia z umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. między W. F. i jej podwykonawców sprawia, że dokonana przez Sąd drugiej instancji wykładnia oświadczeń woli stron umowy cesji między W. F. a [...] Bank S.A. budzi wątpliwości. Pogłębia je to, że wykładni tej Sąd dokonał ustalając treść tychże oświadczeń bez zapoznania się z samą umową cesji.

W tym stanie rzeczy z jednej strony zasadny jest zarzut naruszenia art. 509 w zw. z art. 647 i art. 647¹ § 5 k.c., a z drugiej strony nie sposób też odeprzeć zarzutu naruszenia art. 65 § 1 k.c. Powoduje to w konsekwencji także to, że niemożliwe jest negatywne zweryfikowanie zarzutu naruszenia art. 509 w zw. z art. 510 k.c., nie ma bowiem jednoznacznych podstaw do tego, aby przesądzać, że w chwili zawierania umowy cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r. utrzymywały się skutki wcześniejszej umowy cesji zawartej między W. F. a [...] Bank S.A. Uzasadniało to uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 3 grudnia 2013 r. w zakresie objętym zaskarżeniem skargą kasacyjną.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., orzekł jak w sentencji.